

Развитие на регионализма в Източна Азия до 2009 година

Зорница Грекова

Резюме

Статията е посветена на първите опити за създаване и последващо развитие на регионалните организации в Югоизточна Азия. Ще бъде представена тезата, че специфичният „азиатски национализъм“ и колониалното наследство са в основата на успешните регионални организации в този регион. Същите тези ценности и възприятия са „отговорни“ и за постепенното развитие и разпространение на идеите на регионализма не само в подрегиона на Югоизточна Азия, но и в по-широкия регион на Източна Азия. Статията ще се опита да представи съответните теории на регионализма и национализма, които имат връзка с изследвания въпрос, преди да се съсредоточи върху практическото приложение на тези принципи.

Ключови думи: регионализъм, национализъм, АСЕАН, Югоизточна Азия, регионални организации

Въвеждащи терминологични бележки

Думата „регион“¹, от която произлиза терминът *регионализъм*, при цялата условност на това понятие, тъй като на български език е по-правилно да се използва „район“, отразява фактът, че регионите „не са „даденост“, нито са формални организации. По-скоро те се създават и пресъздават в процеса на глобална трансформация“ (Hettne, Inotai, Sunkel 1999: XV). При оценката на значението и влиянието на даден регион в рамките на международната система следва да се определят, оценят и анализират интересите и ценностите на различните държави, съставляващи този регион. Регионът се състои от държави, споделящи определени общи основи или принципи, а в Източна Азия – споделено разнообразие, които могат да служат за основа на нова идентичност. Регионът се създава чрез и в противовес на географските понятия, на крайните форми на глобализация и на пълната автономия на националните политики. По този начин понякога се оформя специфично усещане за регионален национализъм. В Азия той се оформя като политика и ценност в следколониалния период, за да се превърне в доминиращ принцип на външната политика на мнозинството азиатски държави.

Някои автори (Beeson 2009; Hurrell 1998) говорят за „регионално осъзнаване“, което има същите характеристики като „регионност“-та, т.е. „споделеното усещане за принадлежност към определена общност“, което се основава на обща култура, ценности, история и на определянето на „другия“. А.К. Робълс-младши (Robles 2008: 19–20) изследва проблема за „себе си“ и „другия“ чрез издадената през 1982 г. книга на Цветан Тодоров „Завладяването на Америка“ (“La Conquête d’Amérique”). Робълс стига до заключението, че има три оси на отношение към другия – „аз“-ът решава, дали „другия“ е добър или лош (преценка на ценностите, или аксиологичната ос), „аз“-ът може да приеме като свои ценностите на „другия“ (праксеологичната ос); „аз“-ът може да познава или да не познава идентичността на „другия“ (епистемичната ос). По отношение на „себе си“ („аз“) и „другия“ източноазиатският регион все още е в процес на (о)съзнаване, докато този процес вече е приключил за региона на Югоизточна Азия.

В силата на теорията на регионализма след края на Втората световна война има два ясно очертани етапа на развитие. Първият е през 50-те и 60-те години на ХХ в., белязан главно от европейската интеграция и популярността на теориите за взаимна и колективна зависимост. Това е и периодът на възникване на регионални организации на почти всички континенти. Друг е въпросът до колко тези организации са успешни в постигането на целите, за които са създадени.

Вторият период започва от средата на 80-те години на ХХ в. и продължава до днес. Авторите говорят за „нов“ регионализъм, тъй като това е време на значителни глобални трансформации – края на Студената война, политиката на САЩ в интерес на еднopolюсна международната система, за да се окаже, че в началото на ХХІ в. системата е, или поне показва знаци да бъде, многополюсна. През този период регионализмът се превръща в „глобален“ феномен.

Другите понятия, на които е важно да се даде определение във връзка с изследваните в статията въпроси, са „регионализъм“ и „регионална интеграция“. За (Юго)Източна Азия, регионализмът се описва като формален (правителствен) опит на няколко (повече от две) държави да се интегрират и да си сътрудничат в рамките на икономически, политически, обществено-културни или други многостранни структури (Weatherbee 2009: 91). Регионализмът може да се определи и като процес, който цели създаването на постоянно и формално регионално тяло. Следователно, регионалната интеграция може да се разглежда като по-малко формален процес отдолу-нагоре, ръководен от нарастващата взаимозависимост и понякога провокиран от паралелния процес на „нова“ глобализация след края на Студената война.

Най-известната форма на регионална интеграция в рамките на системата на международните отношения е икономическата (Азиатско-тихоокеанското икономическо сътрудничество – АТИС, например). Политическата регионална интеграция често се отнася до регионални политически интеграционни общности, включващи установяването на транснационална политическа мрежа, изразяването на споделени политически интереси сред лидерите на региона, напредък в политическата координация и съвместни политически действия и създаването на институции на регионално равнище. В областта на сигурността, интеграцията води до по-задълбочено сътрудничество между държавите и техните военните сили в даден регион с цел да създадат съвместни споразумения в областта на сигурността или дори само да обсъждат тези проблеми – например, Регионалният форум по сигурността на АСЕАН с участието на наблюдатели от Европа, Япония, САЩ. Обществено-културната (социо-културната) регионална интеграция разработва и прилага на практика начините, по които обществото на даден регион може да развие чувство за общностна идентичност.

Изследванията на азиатския регионализъм се ръководят от предпоставката, че регионите съществуват не просто като материални обекти в света, но и като социални и познавателни конструкции, които са част от политическата практика. Регионализмът представлява съвкупност от познавателни практики, формирани от езика и политическия дискурс, които чрез понятия, метафори и аналогии обуславят как се дефинира даден регион; по този начин се определят играчите, които са включени (и изключени) в даден регион и така се опосредства появата на регионална обособеност и идентичност. Регионализмът на азиатските колективни идентичности се обяснява с политическите, икономическите и културните процеси, които създават нови отношения между местообитанието и хората (Katzenstein 1996: 353–370).

През 90-те год. на XX в. се наблюдава и засилено развитие на две нови форми на регионализма – *трансрегионализъм* и *интеррегионализъм*. Според социалния конструктивист Джули Гилсън (Gilson 2005: 307–326) двете понятия често се разглеждат като един и същи процес, но в действителност те са различни. Докато трансрегионализмът е структурен опит за обединяване на редица държави в единна рамка (каквото е случаят на АСЕМ), интеррегионализмът е регион в състояние на диалог, а в някои случаи, в състояние на конфликт с „другите“. Реториката на партньорство между равни в АСЕМ е много различна от логиката на групите по интереси в рамките на АТИС. Регионът като политически фактор играе централна роля в интеррегионализма, който не е случай на трансрегионализма. Най-краткото и ясно определение, което можем да дадем на понятието за интеррегионализма е,

че то представя взаимодействието на един регион с друг, или това е „диалог на регионите“.

Всички тези отношения се определят като диалог между групи или диалог между региони с повече или по-малко редовни заседания, чиято основна цел е обмен на информация и сътрудничество в дадена специфична област като търговия, инвестиции, околна среда, култура и други. Интеррегионалните организации се характеризират с ниско равнище на институционализация и в повечето случаи институционалната рамка се ограничава до срещи на равнище министри, посланици, висши служители, допълнени от постоянни и временни работни групи. Гилсън поставя отношенията между ЕС и Азия в рамките на философски обусловения подход на „ние“ и „другите“, като по този начин дава и най-точното обяснение на често повтаряната от азиатските политици фраза „ЕС е източник на вдъхновение“ за бъдещата азиатска интеграция (пак там, 307–326).

Извън обхвата на темата остава развитието на регионализма в Източна Азия и между държавите от АСЕАН след 2009 г., когато се приема Уставът на АСЕАН, чрез който Организацията придобива юридическа правоспособност. Също така, не се разглеждат въпроси като влиянието на инициативата на Китай „Един път, един пояс“ и влиянието на БРИК(С) върху отношенията в рамките на източноазиатските процеси на регионална интеграция.

Национализмът и зараждането на АСЕАН

Зараждането на национализма в Азия може да бъде разбрано само чрез анализ на противопоставянето на местното население срещу колониалните власти. Борбата за независимост създава у колониалнозависимите народи, от една страна, чувство за принадлежност към съществува в миналото велика държава, а от друга, усещане за споделена съдба с останалите народи под чужда власт. Въпросът за началото на сътрудничеството между народите в Азия все още е спорен, но със сигурност може да се твърди, че колониалните системи на господство и борбата за политическа независимост определят бъдещите насоки на развитие на държавите от Югоизточна и Североизточна Азия по същия начин, по който това става и в бившите колонии в Африка.

Най-големите колониални империи са в Азия, където започват процеси на нарастване на националистическите тенденции, на създаване на философията на азиатския национализъм и начало на активна борба срещу колониалните власти. В Индонезия през периода 1900–1920 г. започва активната борба срещу холандските и английските колонизатори. В Китай, който формално не е колония, но е силно зависим от великите сили, борбата е насочена срещу влиянието и позициите на най-развитите индустриални държави по

крайбрежието ѝ. Япония и Сиам (Тайланд) са единствените, които макар и да търпят влиянието на европейските колониални сили, не попадат под пряка зависимост или колониално господство.

Развитието на национализма в Азия и начинът, по който азиатските лидери възприемат народите/нациите си, намират отражение в теориите на Антъни Смит за т.нар. исторически етносимволизъм (Smith 2000). Според него съвременният свят е разделен на териториални държави, но това разделение означава също така, че съвременният свят е разделен на нации. Определението, което той дава за нация, е „наименовано население, което споделя обща историческа територия, общи митове и исторически спомени, масова публична култура, обща икономика и общи юридически права и задължения на всички членове“ (Смит 2000: 27). Освен това нацията привлича част от другите идентичности, за да изгради националната си идентичност. Що се отнася до национализма, А. Смит твърди, че той е „идеологическо движение за получаване и поддържане на автономност, единственост и идентичност в името на население, част от членовете на което възприемат като обреченост това да съставляват истинска или възможна „нация“.

Изходна точка при анализа на формирането на нациите е двойка: *първо*, значението на историческото наследство, митовете, ценностите и символите за формирането на културната общност, и *второ*, жизнено важното значение на етническите общности или етносите като основа за възникването и съхранението на нациите. Още през 1956 г. посланикът на Индия в САЩ Гаганвихари Мехта пише, че азиатският национализъм може да бъде проследен по-скоро на регионална, отколкото на национална, основа, тъй като културното наследство е също толкова важно, колкото и общият произход (с. 89–90).

Етничността може да бъде определена като част от човешкото население, която се характеризира с общите митове за произход, споделената историческа памет, един или повече елементи на обща култура, връзката с определена историческа територия и солидарността най-малко сред представителите на висшите прослойки. Това определение предполага връзка между две изходни положения: централното положение на това, което Джон Армстронг определя като „митологични символични комплекси“ (Armstrong, John. *Nations before Nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1982, 3–13) за идентифицирането и съхраняването на етносите. Към това може да се добави и значението на паметта и традициите или „етническата история“, субективната история на членовете на общности и по-специално за героите и златните отминали исторически епохи. Митовете за произхода на етносите имат водеща роля при тяхното самоопределение и самосъхранение. Символите, или както ги нарича Дж. Армстронг, позовавайки се на Фредерик Барт, „символичните

гранични бразди“ имат важно значение при пробуждането на колективните чувства и осигуряването на културна диференциация относно *longuedurée*.

Национализмът в Азия преминава през заимстването на новостите, въведени от колониалните власти – нов тип на пазарни отношения, индустриализация, изграждане на инфраструктура и други, и стига до себеосъзнаването на зависимите народи по отношение на „господарите“ им. Това себеосъзнаване и разрастването на антиколониалното движение се развиват главно в периода между двете световни войни.

Главните елементи на азиатския национализъм между двете световни войни са антиколониализъм, антирасизъм, пробуждане на азиатското начало. Азиатското начало означава извеждане на традиционните азиатско мислене и ценности, които – съчетани с националистически тенденции, са обърнати към голямата цел – постигане на политическа независимост. На тази основа националистически сили в азиатските страни се включват в т.нар. антифашистка борба, или в съпротивата срещу Япония. Така азиатските народи съчетават целите на борбата на антихитлеристката коалиция с тези на своя национализъм.

С разпадането на колониалната система в Азия и най-вече в нейната югоизточна част се появяват много нови държави, които по-късно Сукарно ще нарече “NewEmergingStates” и които следват модела на изграждане на нация и национална идентичност по модела на Антъни Смит. Тези нови държави са белязани от борбата срещу вековното колониално господство и от силното антизападно настроение на милиони азиатски нации и етноси. Поради това в основата на външната политика на повечето от тях стои силен антиколониализъм и зле прикрит анти-оксидентализъм². Азиатските общества възприемат държавите от Западна Европа повече като врагове, отколкото като евентуални партньори за сътрудничество. Азиатските суверенни държави отказват да възприемат политическите модели на западните метрополии.

Следколониалният период е белязан от множество двупосочни културни настроения, които съпровождат периодите на преход и трансформация. Според Албер Меми, тунизийски интелектуалец и революционер, следколониалният период е по начало заблуден в своите надежди, че архитектурата на новия свят магически ще се появи от физическите руини на колониализма. Албер Меми и Едуард Саид са единни в мнението, че следколониалният период по никакъв начин не провъзгласява края на колониализма. В следколониалния период се налага припомняне на колониалното минало, тъй като споменът е необходимият и понякога опасен мост между колониализма и въпроса за културната, а в повечето случаи и национална идентичност³.

Младите суверенни държави в Азия демонстрират своя стремеж към самостоятелна външна и международна политика с амбицията да открият нов

опит, да говорят така, че светът да ги чуе и да обърне внимание на тези нови действащи лица в глобалната система на международните отношения. Този стремеж се реализира в годините на Студената война. Приоритет на суверенните страни е укрепването на регионалните отношения на основата на общоприемливи принципи и правила.

Конференцията в Бандунг от 1955 г. поставя реалните основи на началото на опитите за сътрудничество не само между Азия и Африка, но и в рамките на двата континента. През следващото десетилетие тенденцията в Азия ще покаже стремеж да се създадат регионални организации с цел да се достигне до пан-азиатска организация. Този подход набира сила през 60-те год. на XX век, когато протичат процеси на засилен азиатски национализъм, но и на териториални и погранични конфликти. Политиката на Студената война в света също дава своето отражение – СССР активизира своята политика в региона, а Съединените щати създават VII американски флот. Те оказват военна помощ на Южен Виетнам, изпращат първо военни мисии, а след това и американски въоръжени сили в тази държава, което довежда до т.нар. Виетнамска война на САЩ (1965–1973).

Паралелно с подготовката и провеждането на конференцията от Бандунг протичат първоначалните опити за изграждане на югоизточноазиатска регионална отбранителна организация по инициатива на САЩ – Организация на югоизточноазиатския договор (по-нататък: СЕАТО), подписан в Манила, Филипините. В нея участват Австралия, Великобритания, Нова Зеландия, Пакистан, САЩ, Тайланд, Филипините, Франция, т.е. големите западни държави, 3 азиатски страни и 2 от Океания. СЕАТО поема отбраната на Южен Виетнам и Южна Корея, с което показва субективен избор на защита. Основна цел на военнополитическия блок е отбраната срещу всякаква агресия, макар че под това понятие САЩ, следвайки неотлъчно доктрината „Труман“⁴, възприемат само и единствено възпирането на комунистическата въоръжена заплаха, идваща от СССР и КНР.

Следващият опит за създаване на регионална организация се извършва през 1961 г., когато Филипините, Малайзия и Тайланд създават *Асоциация на Югоизточна Азия* – АЮА (ASA – Association of Southeast Asia). По това време Сингапур все още влиза в състава на Малайската федерация. Според някои изследователи АЮА представлява радикален завой в концепцията за сътрудничество в Азия, тъй като изоставя пан-азиатските идеи и се съсредоточава върху чисто регионалното сътрудничество. Крачката, която АЮА прави по отношение на регионализма в Югоизточна Азия, е да отиде по-далеч от чисто етническите или идеологическите групировки, и да включи всички държави, които принадлежат към този район и които биха проявили интерес да участват (Ва 2009: 45–47). Най-голямото предизвикателство, пред

което се изправят създателите на организацията, е да убедят съседните държави, че АЮА не е анти-комунистическа формация и че не е поредният опит на Западните сили (в частност САЩ и Великобритания) да изградят организация, която да следва техен модел и да защитава техните интереси в тази част на света. За съжаление, те се провалят в това си начинание. Индонезия отказва да се присъедини, тъй като за Сукарно АЮА не е различна от СЕАТО, а останалите държави в Югоизточна и Североизточна Азия изказват съмнения по отношение на безпристрастността на тази организация. Самите лидери трудно прикриват отявлената си неприязън към комунизма (пак там). Отказът на Индонезия да участва и неприкритото недоверие към тази организация от страна на останалите сили в Югоизточна Азия предопределят неуспеха ѝ.

Идеята за създаването на нова регионална организация – т.нар. *Мафилиндо* (съкратено от Малайзия, Филипините, Индонезия), се ражда сред нарастващата криза в Югоизточна Азия, която според изтъкнатия съвременен изследовател на Югоизточна Азия Амитав Ачаря се дължи на няколко значими фактора – националистическите идеи на Сукарно и неговото противопоставяне на Малайската федерация, което намира израз в политиката му на *Конфронтация*, и претенциите на Филипините към провинция Саба в Северно Борнео (източната част на Малайската федерация, разположена в северната част на остров Калимантан) (Acharya 2000: 82). Все пак тази организация може да се определи като един от опитите да се даде „регионален отговор на регионалните проблеми“, тъй като до голяма степен създаването ѝ се провокира от нежеланието на Великобритания да обсъжда териториалните претенции на Филипините към Малайската федерация. Идейната основа на това кратковременно явление се съдържа в плана „Мачапагал“ по името на филипинския президент Мачапагал. с участието на тримата държавни ръководители – Сукарно от Индонезия, Тунку Абдул Рахман от Малайската федерация и Мачапагал от Филипините. На тази конференция тримата се опитват да намерят формула, по която да изгладят различията помежду си.

Както АСА (1961–1967), така и Мафилиндо (1963) са мимолетни явления⁵, които така и не успяват да постигнат целите, за които са създадени. Тяхната роля се изразява в това, че подпомагат да се избистри идеята, около която трябва да се изгради следваща регионална организация. Що се отнася до политическото сътрудничество Мафилиндо прилича на предшественик на АСЕАН, тъй като в идейно отношение съдържа два принципа, които ще станат ключови за АСЕАН, а именно: забраната за разполагане на чужди военни бази на територията на държавите членки; принципът на консултации при разрешаването на спорове между държавите членки (Acharya 2000: 83). В практиката обаче Филипините не спазват първия принцип и това създава

недоверие у съседите им. Второ, в действията на съответните страни проличава реализирането на доктрините на американската външна политика, като доктрината „Джонсън“, обявена след интервенцията на САЩ в Доминиканската република през 1965 г., която повтаря тезата на доктрината „Труман“ за съдържане на комунизма.

На 8 август 1967 г. външните министри на Индонезия, Малайзия, Филипините, Сингапур и Тайланд се събират в Банкок, Тайланд, за подписването на документа, който поставя началото на Асоциацията на държавите от Югоизточна Азия (по-нататък: АСЕАН). Този документ от пет точки ще остане в историята с наименованието *Декларация за АСЕАН*⁶. По-късно се присъединяват и останалите пет държави от Югоизточна Азия – Бруней Даруссалам на 8 януари 1984 г., Виетнам на 28 юли 1995 г., Лаос и Мианмар на 23 юли 1997 г. и Камбоджа на 30 април 1999 година.

Основополагащата Декларация от Банкок се състои само от пет точки, но те формират философията и развитието на АСЕАН. *Първо*, става дума за създаването на мирна и стабилна регионална общност чрез насърчаване на икономическия растеж, напредъка на обществото и развитието на културата, като за тази цел се предприемат общи действия. *Второ*, насърчаването на регионалния мир и стабилност чрез създаването на справедливи правила, осигуряването на върховенството на закона и спазването на разпоредбите на Устава на ООН. *Трето и четвърто*, общите действия във всички възможни области на сътрудничеството и подпомагането в образователната, научната, административната и други сфери. *Пето*, особено важно – да си сътрудничат по-ефективно в областта на селското стопанство, търговията като цяло, комуникациите с цел да се подобри качеството на живот на гражданите им. Тази цел дълги години се пренебрегва в името на постигането на политическите цели и запазването на стабилността на региона. Но споменаването на селското стопанство и природните ресурси е в съответствие с основните насоки, които изграждат „азиатизма“, а именно суверенното право и използване на природните ресурси от съответните държави. Това си право държавите от Югоизточна Азия съблюдават много ревниво и поради това тя е свободна от ядрено оръжие. Последните две цели от декларацията са насочени към превръщането на АСЕАН в разпознаваема организация на световно равнище чрез насърчаването на изследванията за Югоизточна Азия и тясно сътрудничество с вече съществуващите международни организации (ASEAN Declaration, Art. 2, par. 1–7).

В първата декларация на организацията се подчертава, че „Асоциацията е отворена за участие към всички държави в югоизточноазиатския регион, които приемат гореспоменатите цели и принципи“. В този случай няма обяснение какво точно се разбира под „югоизточноазиатски регион“. Това довежда до

конflikта с Шри Ланка през 1967 г. и с Източен Тимор през 1999 г. по отношение на членството им в АСЕАН. Тази формула обаче не влиза в противоречие с ценностите на азиатския национализъм и на регионализма, тъй като те са в основата на философията на учредителите, независимо от факта, че основните принципи на АСЕАН се приемат девет години след създаването на асоциацията. Те се съдържат в чл. 2 на Договора за приятелство и сътрудничество в Югоизточна Азия (нататък – ДПС). Те са: взаимно зачитане на независимостта, суверенитета, равенството, териториалната цялост и националната идентичност на всички държави; правото на всяка държава да гарантира националното си съществуване без външна намеса, подривна дейност или принуда; ненамеса във вътрешните работи на друга държава членка; уреждане на различията и споровете с мирни средства; отказ от използването на заплахи или употреба на сила; ефективно сътрудничество между тях (между високодоговарящите се страни – б.а.) (Договор за приятелство и сътрудничество в Югоизточна Азия, чл.2, ал. 1–6).

Тези принципи се превръщат в най-отличителната характеристика на АСЕАН и са повлияни както от националните особености на отделните държави, така и от желанието на асоциацията да засвидетелства съпричастността си към Движението на необвързаните страни. Последното се доказва от упоменаването на Десетте принципа от конференцията в Бандунг от 1955 г. наравно с Устава на ООН като ръководещи принципи за дейността на АСЕАН.

АСЕАН между края на Студената война и началото на АСЕАН+3

Краят на Студената война внася нов тласък в отношенията между държавите в Югоизточна Азия и особено в интеграционните процеси в АСЕАН. Ключова заради глобалните промени и заради тяхното отражение в изследвания район е 1991 година⁷.

Към средата на 90-те години АСЕАН разширява обхвата на своите членове. През 1995 г. Виетнам получава правото на членство, а две години по-късно го следват Лаос и Мианмар. Последната присъединила се държава е Камбоджа през 1999 г., призната за член на АСЕАН след края на т.нар. Азиатската финансова криза. Проблемите, с които се сблъсква АСЕАН през 90-те години на ХХ в., обаче, изискват решителната намеса на всички държави членки, както и на останалите държави в Югоизточна Азия. Сред най-неотложните задачи се оказват замърсяването на околната среда, което се разпростира в целия район, в резултат на нечуваните горски пожари на територията на Индонезия, Азиатската финансова криза от 1997–1999 г., превратът в Камбоджа от 1997 г. (когато държавата още не е член на АСЕАН),

кризата в Източен Тимор, породена от индонезийската окупация, нестабилността на политическия режим в Тайланд. Освен това АСЕАН още не е изпълнил голямата си цел – да представлява „Една Югоизточна Азия“ („One Southeast Asia“). На организацията ѝ предстои разширяване, което ще донесе нови проблеми за разрешаване, например политическите репресии и накърняването на правата на човека в Мианмар и нарастващия поток от бежанци, особено към територията на съседен Тайланд.

През 90-те години на XX в. регионалната организация дава отговор на въпроса на тайландския министър на външните работи, зададен през далечната 1967 г. Танат Коман, който е домакин на подписването на Договора за АСЕАН в Банкок, за необходимостта от междуправителствена организация в Югоизточна Азия. Тогава според него най-важната причина за необходимостта от регионална формация е оттеглянето на колониалните сили от региона, след което се образува властови вакуум. Той може да се окаже съблазнителен за външни сили да търсят политически дивиденди от региона. И след като бившите колониални власти най-много се опасяват от вътрешно-регионално сътрудничество, това означава, че точно то трябва да бъде насърчавано с цел гарантиране и опазване на стабилността и независимостта на всички държави от региона и на самия регион като цяло. Верността на това твърдение може да се открие в историята на региона в периода след Втората световна война до създаването на АСЕАН, когато САЩ, Великобритания, Япония и КНР се опитват да влияят върху политиката на отделните държави.

Изправена пред предизвикателствата на периода непосредствено след края на Студената война, Асоциацията на държавите от Югоизточна Азия трябва да потърси начин да реформира основните си принципи и практики, особено що се отнася до зачитане на вътрешния суверенитет (стриктната му вестфалска трактовка от XVII в.) и до ненамеса във вътрешните работи на държавите, което произлиза от вестфалския принцип за неделимост на суверенитета.

На 28 януари 1992 г. държавните и правителствените ръководители на АСЕАН приемат Сингапурската декларация, която дава значителен тласък на регионалната интеграция в Югоизточна Азия. От юридическа и от историческа гледна точка тази декларация предхожда Устава на АСЕАН, приет през 2008 г., но като политическо значение тя има същото влияние. В декларацията се настоява ООН да приеме Декларацията от Банкок като правно обвързващ международен договор за държавите-членки на АСЕАН, което ще придаде известна юридическа правоспособност на организацията⁸ и израз на дългогодишната подкрепа на Югоизточна Азия за усилията на ООН, особено що се отнася до опазването на международния и регионалния мир и сигурност.

В декларацията се отбелязва, че АСЕАН набляга на отношенията си с държавите от азиатско-тихоокеанския регион (Сингапурска декларация, чл. 3,

ал. 4), което е израз на популярната в този момент идея за пан-тихоокеанско сътрудничество като средство за утвърждаването на региона в нестабилния свят след края на Студената война. Макар този подход да е изоставен през следващите години, той се оказва крайно необходим в тези първоначални опити за постигане на влияние на международната сцена. В чл. 3, ал. 7 за пръв път официално се изказва подкрепа за искането на Камбоджа ООН да вземе решение за разформирането на UNTAC, които вече са изпълнили мандата си за възстановяване на мира и гарантиране на стабилността на Индокитайския полуостров. Държавите от АСЕАН се задължават да играят съществена роля както при икономическото възстановяване на държавите от Индокитай и Мианмар, така и при гарантирането на регионалния мир и сигурност. По този начин макар и непряко АСЕАН отваря вратите за бъдещото разширяване, което в следващите седем години ще обхване трите посочени индокитайски държави и Мианмар.

Още на 28 юли 1995 г. Виетнам официално става седмата държава – членка на АСЕАН. Според комюникето на АСЕАН по този повод „в този период на нарастваща регионализация и глобализация членството на Виетнам в АСЕАН подпомага неговата (на Виетнам – б.а.) икономика и насърчава интеграцията му в световната икономика“ (Vietnam in ASEAN 1995). Само две години по-късно, на 23 юли 1997 г., Лаос и Мианмар стават съответно осмият и деветият член на организацията, но членството на двете държави предизвиква различни проблеми пред регионалното сътрудничество в Югоизточна Азия. Тези около Лаос са свързани най-вече с липсата на стабилна икономика и ширещата се бедност сред населението. Мианмар, чието членство първоначално се предвижда да започне едва през 2000 г., изправя АСЕАН пред критиките на света поради възприеманото като нарушаващо правата на човека управление на военната хунта. Членството на Мианмар в АСЕАН има дълга предистория. Тя е поканена да стане държава-член на АСЕАН през 1967 г., когато е основана и самата организация. Поради специфичната политическа ситуация в Мианмар и следваната от страната политика, както и международното и регионалното разположение на силите, акцентът се поставя върху двустранните контакти с държавите-членки на АСЕАН, а не върху самото членство в организацията.

Междувременно, през 1994 г. е създадена единствената „местна“ организация в областта на сигурността – Регионалният форум на АСЕАН. РФА споделя мнението, че концепцията за трайна сигурност включва не само военни аспекти, а и политически, икономически, социални и други въпроси. Като последовател на целите на АСЕАН за изграждане на регионална хармония и сигурност, РФА приема два основни цели. *Първата цел* е да насърчава конструктивния диалог и консултациите по въпросите на политиката и сигурността, които са от общ интерес и загриженост. *Втората*

цел е да допринесе в усилията за изграждане на доверие и превантивна дипломация в района на Азия и Тихия океан. На XXVII среща на министрите от АСЕАН (1994) външните министри се договарят РФА да се изгради като ефективен консултативен азиатско-тихоокеански форум за насърчаването на отворен диалог за сътрудничество в областта на политиката и сигурността в района. Във връзка с това АСЕАН трябва да работи с партньорите си от РФА, за да допринесе за по-предсказуеми и конструктивни отношения в Азия и Тихия океан.

Историята на задълбочаващата се интеграция в Югоизточна и Североизточна Азия е белязана от Азиатската финансова криза. През 1997 г. в най-бързо развиващата се част на света – Източна и Югоизточна Азия, избухва невиджана до този момент икономическа и финансова криза, чиито привидни преки причини са борсовите спекулации с местната валута, която е изкупена в огромни количества и заменяна с долари. Кризата избухва в Тайланд, разпространява се изключително бързо в Малайзия, Хонконг и Южна Корея, но с най-голяма сила и с най-тежки последствия удря Индонезия⁹.

На 2 юли 1997 г. правителството на Тайланд предприема защитни действия, но е твърде късно, за да се предотврати кризата. От този момент нататък светът става свидетел на най-голямата криза в Източна Азия. Според изследователите-икономисти основната причина, поради която кризата се разпространява толкова бързо от една азиатска държава в друга, е дълбоката взаимозависимост между азиатските икономики и най-вече икономиките в Югоизточна Азия. В своя анализ на причините, поради които азиатската криза се разпространява толкова бързо, П. Кругман говори за механичните връзки на финансовите потоци между отделните държави и за връзките, които обвързват икономиките на тези държави в съзнанието на инвеститорите (Krugman 2009). Той прави заключението, че източноазиатските пазари стават уязвими за кризата, когато отворят своите икономики за света.

Азиатската финансова криза всъщност се изявява и като криза на азиатския регионализъм. АТИС и АСЕАН не могат да допринесат за адекватното управление на кризата. Противно на всички очаквания и анализи времето на Азиатската финансова криза не е период на разпад за АСЕАН, а води до задълбочаване на интеграцията. Още през 1997 г. сред отшумяващата икономическа криза, но задълбочаваща се вътрешнополитическа криза в редица държави, сред които и Индонезия, АСЕАН приема два официални документа с историческо значение. Първият е приетият на 15 декември 1997 г. в Банкок, Тайланд, Договор за югоизточноазиатска зона, свободна от ядрени оръжия. Този договор продължава традицията на АСЕАН и Регионалния форум на АСЕАН (РФА) за превръщане на Югоизточна Азия в зона, свободна от конфликти и от традиционни и не-традиционни заплахи пред сигурността.

На същия ден (15 декември 1997 г.), но в Куала Лумпур, Малайзия, по време на Втората неформална среща на върха на АСЕАН се приема третият по значимост в хронологичен ред документ за АСЕАН „АСЕАН през 2020 г.“. Той поставя основите на бъдещата интеграция в Югоизточна Азия и на отношенията на асоциацията с нейните партньори. В този документ държавните и правителствените ръководители на нациите от Югоизточна Азия отчитат, че вече е постигната една от целите на АСЕАН – създаването на югоизточноазиатска общност, където държавите съществуват „в мир една с друга и в мир със света“ (ASEAN Vision 2020, Preamble). Освен това се твърди, че разнообразието е това, което е вдъхновило държавите да насърчават изграждането на единна общност помежду си. Това твърдение е в синхрон с мнението на изследователи като Алис Ба (Ba2009) и Амитав Ачаря (Acharya 2009), които търсят причините за успеха на АСЕАН не само в намирането на общ враг, а в културните особености на държавите членки, които водят до такова разнообразие, което прави конфликтите между тях почти невъзможни.

Идеята, която лидерите на АСЕАН имат за бъдещия облик на организацията, е „обединение на югоизточноазиатските държави, които гледат напред, живеят в мир, стабилност и напредък, обвързани заедно в партньорство чрез динамичното си развитие и общност на загрижени едно за друго общества“ (ASEAN Vision 2020, Preamble).

Това, което имат предвид чрез „обединение на югоизточноазиатските държави“, е изграждането на Зоната за мир, свобода и неутралитет, както е заложена в Декларацията от Куала Лумпур от 1971 г., пълното спазване на разпоредбите на Договора на АСЕАН за приятелство и сътрудничество в Югоизточна Азия (ДПС), Протокола на АСЕАН за Зона, свободна от ядрено оръжие и прилагането на целите на Регионалния форум на АСЕАН. Що се отнася до ДПС, от особено значение са разпоредбите, свързани с поведението на държавите в междудържавните отношения.

„Партньорство в динамичното развитие“ се отнася до икономическите постижения на държавите в Югоизточна Азия, като лидерите се надяват да насърчат регионалното сътрудничество в икономическата сфера на всякаво равнище. Важна инициатива в тази насока е създаването на Икономическа общност на АСЕАН до 2020 г., в която са заложени като принципи свободното движение на стоки, услуги и инвестиции и по-свободно движение на капитали, равностойно икономическо развитие и намаляване на бедността и неравностойното положение. „Общността на загрижените едно за друго общества“ е в основата на изграждането на обществено-културната общност на АСЕАН.

Новата ера в икономическото сътрудничество на АСЕАН започва още по времето на Азиатската финансова криза от 1997–1999 г. През 1997–1998 г.

държавите от организацията се разделят на две групи – едната, ръководена от президента на Индонезия Сухарто, настоява, че държавите може да се справят с кризата само чрез индивидуални мерки и чрез обвързване с Международния валутен фонд (МВФ) и чрез заем от Световната банка (СБ). Другата група държави е ръководена от Малайзия и в по-малка степен от Сингапур и настоява за регионално решение на регионалните проблеми. След падането от власт на Сухарто през май 1998 г. и последвалите проблеми за индонезийската икономика, които донякъде се дължат и на обвързването с МВФ, първата група губи своите позиции.

Една от инициативите, свързани с намирането на регионални решения на регионалните проблеми, е подписването на споразумения за валутен *суан*¹⁰ между държавите от АСЕАН. Съществуват индикации, че тези *суан* споразумения са предоговорени, за да насърчат натрупването на средства, необходими за държавите членки с проблеми с резервите си от чуждестранна валута. Министрите от АСЕАН провеждат неформални срещи през септември 1997 г. по време на Първата среща на върха на Азиатско-Тихоокеанското икономическо сътрудничество – АТИС (Asia-Pacific Economic Cooperation – АПЕС), но финансовите министри се срещат чак през ноември 1998 г. по време на следващата среща на върха на АТИС, за да договорят регионалните политики в областта на финансите.

На 18 и 19 ноември 1997 г. в Манила, Филипините, висши финансови служители от държавите от АСЕАН и от АТИС (основно това са заместник-министри на финансите и заместник-директори на централните банки) се събират, за да разработят стратегия за справянето с финансовите кризи в региона. Тази стратегия става известна като „Рамката от Манила“ („Manila Framework“) и на 25 ноември 1997 г. е подкрепена от осемнадесетте лидери на икономиките от АТИС по време на годишната среща на върха във Ванкувър, Канада. Тази стратегия признава, че е необходимо да се запази централната роля на МВФ при справянето с последствията от тази криза, но тя трябва да се съчетае с регионални съвместни действия по наблюдение на финансовата система, засилено икономическо и техническо сътрудничество за подобряване на капацитета на вътрешните регулаторни механизми на финансовите системи. Препоръчва се приемането на нови механизми от страна на МВФ. На 1 декември 1997 г. финансовите министри от АСЕАН се споразумяват да отделят допълнителни фондове за възможни бъдещи крахове на нестабилните икономики в региона. Тези фондове ще може да се използват, при условие че дадената държава е приела пакета от мерки на МВФ и този пакет от мерки се е оказал неадекватен за справянето с кризата на местно равнище.

След това на 15 декември 1997 г. държавните и правителствените ръководители подкрепят официално „Рамката от Манила“ за анализ на

капиталовите потоци и поддържане на общо наблюдение на финансовата стабилност и на банковата система в региона с цел изграждането на механизъм за ранно предупреждение за финансов крах. Същевременно с това те подчертават ангажимента си да поддържат свободна търговия и благоприятен инвестиционен климат във всички държави от АСЕАН и в асоциацията като цяло.

Сравнителният анализ на документите и взетите решения показват търсенето на компромис в типичния за АСЕАН стил. Намерена е „златната среда“, която да удовлетворява както държавите, настояващи за намеса на МВФ, така и на тези, които предпочитат да се борят срещу проблемите с вътрешно-регионални мерки и съвместни действия. Идеите за предоговаряне на валутните суапове и подобряването на механизмите за ранно предупреждение са значителна крачка в положителна посока за сътрудничеството в икономическата област. Случващото се коренно променя философията на АСЕАН икономиката да се използва като сфера на сътрудничество само с цел опазването на регионалния мир и сигурност.

Зараждането и развитието на АСЕАН+3

Въпреки това положително развитие на сътрудничеството предприетите мерки не дават очакваните резултати. В конкретния период (1997–1999) вече започва да се изгражда и сътрудничеството с Китай, Япония и Южна Корея, и тяхната политика също се отразява на успешното прилагане на новите инициативи и стратегии. Например, по отношение на суап споразуменията Китай и част от държавите от Югоизточна Азия изказват притесненията си от това, че Япония търси експанзия на собствената си икономика чрез тези споразумения, които са крайно изгодни за все още стабилната тогава японска валута йена (Thomas 2001: 4–5). В този критичен за икономиките на Източна Азия момент държавите от двата суб-региона решават да институционализират и задълбочат сътрудничеството си чрез формата на АСЕАН+3.

Близо една година по-късно, на 22 октомври 1998 г., генералният-секретар на АСЕАН Родолфо С. Северино-младши изнася реч в Университета на Сидни, Австралия, в която описва по възможно най-добрия начин случващото се в АСЕАН след края на икономическата криза. Поради значимостта на тази реч ще бъде цитиран пълен параграф от нея (Severino 1998: 90–91):

Днес... преобладаващото впечатление за трайната сила на Източна Азия и за ефикасността на АСЕАН е пометено и забравено. Същите коментатори, които преди предричаха бъдеще на постоянен растеж за АСЕАН, сега изглежда вярват, че АСЕАН не може да направи нищо правилно – или че не може изобщо нищо да направи... Тази огромна промяна във възприятията е може би разбираема. Все пак икономическото бедствие, което покоси Югоизточна

Азия, както и голяма част от Източна Азия, унищожи много от печалбите на регионалните тигри и техните икономики, а и не се вижда бърз край на това. Екологичното бедствие, надигащо се от горските и торфените пожари, помете огромни части от Югоизточна Азия. Притеснението и изумлението от внезапната промяна в съдбините на региона накара много хора, включително и в самата Югоизточна Азия, да повдигнат въпроса за ефективността и за полезността на АСЕАН, както и за валидността на самата идея за АСЕАН.

Изводите, които може да се направят въз основата на горния цитат, са няколкопластови. На първо място, в началото на абзаца „Източна Азия“ се използва като понятие, обозначаващо даден регион, а не като въображаемо състояние, към което се стремят държавите. Р. Северино не дава обяснение какво се подразбира под „Източна Азия“, защото вече е налице АСЕАН+3.

На второ място, на 15 декември 1997 г. в Куала Лумпур е поставено началото на процес, който ще се окаже една от най-важните инициативи на очертаващия се сред Азиатската финансова криза регион. По думите на Акихико Танака „въпреки че срещата се осъществява в разгара на Азиатската финансова криза, тя не е свикана заради кризата“ (Tanaka2009), но основната тема за обсъждане са начините за финансово сътрудничество (Yue 2004: 49–77). Заложеното като основа на интеграцията в АСЕАН+3 сътрудничество във финансовата област, в наши дни вече обхваща цялата икономическа сфера.

Идеята за обща среща между АСЕАН и трите големи североизточноазиатски държави се заражда още през 1996 г., но придобива реални очертания с обявяването на „Доктрината Хашимото“. Доктрината носи името на японския премиер-министър през този период Рютаро Хашимото и се отнася до новата политика на Япония спрямо Югоизточна Азия. Тази политика се основава на три стълба: по-близки и по-чести диалози на равнище срещи на върха; многостранно сътрудничество в областта на културата; съвместни усилия за справяне с глобалните проблеми (пак там). Във връзка с тази доктрина Р. Хашимото предлага провеждането на среща на върха между АСЕАН и Япония по време на Неформалната среща на върха на АСЕАН през декември 1997 г., като след това тези двустранни срещи придобият редовен характер. Тази инициатива се превръща в АСЕАН+1, където се организират срещи на върха между АСЕАН и Китай, Южна Корея и Япония поотделно, и АСЕАН+3.

След дълги спорове сред югоизточноазиатските лидери по отношение на това предложение накрая се взема решение да се поканят на среща на върха с АСЕАН не само Япония, но и Китай и Южна Корея. На 15 декември в Куала Лумпур се провежда не само Неформалната среща на върха на АСЕАН, но и срещите на върха на АСЕАН с Япония, Китай и Корея поотделно и съвместна среща на върха между десетте държави членки на АСЕАН, и трите

североизточноазиатски държави. Всъщност, когато през 1997 г. ръководителите на държавите от този форум се срещат за пръв път, срещата има характер на неформално събиране, въпреки че официално носи наименованието „среща на върха“.

През 1997–1998 г. институционализирането на АСЕАН+3 се случва в размирните месеци на политическа и икономическа нестабилност в цяла Източна Азия. В този период на 3 август 1998 г. Виетнам в качеството си на председател на АСЕАН кани трите североизточноазиатски държави да присъстват на среща на върха през декември 1998 г. В отговор на тази покана КНР изпраща тогавашния си вицепрезидент Ху Дзинтао, Япония е представлявана от министър-председателя Кейзо Обучи, а Южна Корея – от президента Ким Те Джун.

За разлика от първата среща на върха на АСЕАН+3 втората е изцяло провокирана от последствията от икономическата криза. Държавите – членки на АСЕАН и Южна Корея искат да използват възможността да си осигурят допълнителна помощ от Япония. В действителност, Япония и Китай виждат в АСЕАН+3 полезен случай за демонстриране на нарасналата им значимост на регионално и световно равнище. Китай, чиято вътрешна икономика успява да избегне финансовата криза, в този случай се държи като отговорен участник на международната сцена, като решава да не девалвира валутата си.

На 16 декември 1998 г. в Ханой, Виетнам, се провежда Втората среща на върха на АСЕАН+3. Тя се очертава като много по-важна, отколкото предишната среща, тъй като на нея за пръв път по искане на трите държави от Североизточна Азия се обсъждат въпроси от регионално значение. Акцентът на дискусиите е върху сътрудничеството с цел преодоляване на последствията от икономическата и финансовата криза и опитите за предотвратяване на бъдещи подобни кризи.

Най-важното решение, взето на Втората среща на върха на АСЕАН+3, е тези срещи да се провеждат редовно. Според изявлението в пресата „Срещите на върха ще се провеждат между държавните и правителствените ръководители на АСЕАН и Китайската народна република, Япония и Република Корея по време на Формалните и Неформалните срещи на върха на АСЕАН“. Това е началото на институционализирането на АСЕАН+3. Предложението на Ким Те Джун за създаването на Работна група на съветниците, която да обсъжда бъдещето на Източна Азия, гарантира продължаването на съществуването на АСЕАН+3. Предложението на Ху Дзинтао за свикването на среща на финансовите експерти от всички държави-членки представлява важна стъпка към институционализирането на форума и към трайното установяване на благоприятен финансов и инвестиционен климат в държавите от Източна Азия с главна цел предотвратяване на бъдещи значими

кризи. Правотата както на корейския президент, така и на китайския лидер се доказват с положителните резултати на източноазиатските икономики по време на Глобалната финансова криза. Групата от финансови експерти също така е призната за валиден механизъм за взаимодействие в различни функционални области, в т.ч. сътрудничество между финансовите институции на държавите членки поотделно и на АСЕАН като цяло. Един от дългосрочните планове е създаването на валутен резерв за държавите, участнички в тази регионална организация, които са заплашени от валутни проблеми. Все пак, за да се реализира този план, е необходимо да се осъществят съответните структурни реформи, които от своя страна изискват целенасочени и дългосрочни усилия, особено при намаляването на пропастта бедни–богати в развиващите се икономики в региона.

С дългосрочна перспектива е предложението на корейския президент Ким Те Джун за създаването на Група за източноазиатска визия – ГИАВ (East Asian Vision Group – EAVG). Тя е съставена от именити интелектуалци, натоварени със задачата да съставят средносрочен и дългосрочен план за сътрудничеството в Източна Азия през двадесет и първи век. От друга страна, през 1999 г. са зададени и основните цели на ГИАВ, които постановяват, че резултатите от направените изследвания ще бъдат предадени в писмена форма на Срещата на върха на АСЕАН+3 през 2001 година

Известният изследовател на източноазиатския регионализъм Акихико Танака през 2007 г. твърди, че АСЕАН+3 вече е установена международна организация в Източна Азия. Освен това членството ѝ често се използва при определянето на географския обхват на понятието „Източна Азия“. Най-важният етап в развитието на сътрудничеството в АСЕАН+3 през първото десетилетие на XXI в. е през 2000 г., когато се поставя началото на Инициативата от Чиан Мей (по-нататък: ИЧМ) в едноименния град в Тайланд. Инициативата е утвърдена на 6 май 2000 г. от финансовите министри на държавите от АСЕАН+3 в рамките на годишната среща на Управителния съвет от Азиатската банка за развитие (по-нататък: АБР). Тази инициатива е продължение на суап споразуменията между държавите – членки на АСЕАН, подписани по време на Азиатската финансова криза.

Министрите се съгласяват да си сътрудничат в четири основни области: мониторинг на капиталовите потоци, наблюдение на (икономическото и финансовото) положение в региона, суап мрежи и обучение на персонала. Те се споразумяват да използват АСЕАН+3, за да „облекчат обмена на навременна информация и данни“. За да засилят механизмите за взаимопомощ и подкрепа, държавите участници в инициативата постигат съгласие за изграждането на регионално финансово споразумение в допълнение към съществуващите до този момент международни финансови инструменти. Като първа стъпка е

постигнато съгласие за по-тясно взаимодействие между монетарните институции на държавите. Инициативата обхваща разширено суап споразумение, което включва всички държави членки на АСЕАН и мрежа от двустранни суап споразумения и споразумения за обратно изкупуване на валута между държавите от АСЕАН, Китай, Корея и Япония.

АСЕАН+3 се споразумяват и за създаването на Инициатива за азиатски ценни книжа (по-нататък: ИАЦК). Основната цел е да насърчат устойчивото развитие чрез пускането в обращение на частните спестявания (купуването на азиатски ценни книжа от частните инвеститори). Това води до влагането на резерви от чуждестранна валута за инвестирането им в ценни книжа, които са деноминирани в щатска валута и са издадени от централните банки на източноазиатските държави.

Ограниченията в дейността на АСЕАН+3 може да възникнат от крайните различия между съставлящите тази организация държави. Все пак двадесет години след създаването на организацията тези ограничения по никакъв начин не се отразяват нито на дейността ѝ, нито на влиянието ѝ върху регионалната и международната сцена. Деликатното положение на „балансирано неравенство“ в рамките на АСЕАН вече няма да е в състояние да парира всички подозрения за налагане на хегемонистично влияние и на лидерство в организация с толкова огромни различия като АСЕАН+3.

Източноазиатската среща на върха като форма на развитие на АСЕАН+3

Нов етап в развитието на АСЕАН+3 е изразеното желание да се задълбочат процесите на интеграция в Източна Азия, като се организира **Източноазиатската среща на върха** (по-нататък: ИАСВ). Идеите за промяна на структурата на АСЕАН+3 към „Източноазиатска общност“ може да доведат и до географско предефиниране на понятията – Югоизточна Азия да се превърне в Източна Азия чрез приобщаването на Китай, Япония и Южна Корея. Това желание е известно от 2003 г. Развитието на процесите в Югоизточна и в Североизточна Азия след края на Азиатската финансова криза обаче недвусмислено говорят за сближаването между двата региона, а логичният завършек на подобно поведение е създаването на нов регион на основата на двата суб-региона, без те да прекратяват съществуването си. Това, което се наблюдава след 2003 г., е все по-честото използване на АСЕАН+3 и Източна Азия като взаимозаменяеми понятия, без това да е официално отразено в документи или становища.

Понятието източноазиатски регионализъм претърпява интересно развитие, когато Малайзия предлага, а Китай приема, идеята за създаване на Източноазиатската среща на върха като своеобразен контрапункт на азиатско-тихоокеанското икономическо сътрудничество (като отива откъд

„обикновеното“ икономическо сътрудничество и без участието на САЩ). Със създаването на Източноазиатската среща на върха понятието за Източна Азия същностно променя характеристиките си и започва да се използва като нарицателно за определен вид политика на сътрудничество. Както отбелязва Ал. Д. Ба, „обстоятелството, че инициативата се нарича *Източноазиатска среща на върха* е показателна за нарасналата нормативна легитимност, с която се ползва сега „Източна Азия“ по отношение на други регионални концепции“ (Ba 2009: 241).

Всъщност ИАСВ се определя като най-балансираната от всички регионални структури, тъй като се основава на държавите от АСЕАН и включва всички големи сили – Китай, Индия и САЩ. От гледна точка на стратегическо развитие ИАСВ е най-подходящата организация за постигането на главните цели в азиатско-тихоокеанския регион – съдържане на амбициите на големите държави, изграждане на доверие и прозрачност в ключови области, включително сигурност, политика, финанси, търговия, и изграждане на общи правила (Bower 2011).

Източноазиатската среща на върха продължава да се развива като идеологическа основа, но участието на Индия се разглежда като значително постижение. Отношението на Индия към (юго)източноазиатския регионализъм се основава главно от възприетото от индийските учени определение на понятието „регион“. Според тях регионът може да се създаде, да се разшири и дори да спре да съществува. Освен това те приемат, че „регионът може да се характеризира или да бъде определен чрез три концепции за пространството, въпреки че тези определения често се припокриват и никога не са взаимноизключващи се. Тези концепции са *регионът като власт; регионът като пазари/или регионът като общност*“ (Chatterjee 2011: 65). Държавите в този регион може да се различават по размер или административно-териториално деление (в това отношение Югоизточна Азия е най-добрият пример), но за да съществува регион в политическия смисъл на думата, абсолютно задължително е наличието на независими държави.

Въодушевляването, с което Индия е готова да участва във формирането на регионални договорености в сферата на политиката и сигурността, е относително ново (Mohan 2008: 43). В годините на Студената война Индия предпочита да следва политика на изолационизъм и да играе ролята на лидер в Третия свят, но тези амбиции не продължават дълго време. „Антиколониалните движения дават тласък на взаимното преоткриване на Южна и Югоизточна Азия, но и този нов етап в отношенията е мимолетен. Конференцията в Бандунг през април 1955 г. отбелязва апогея и началото на края на интереса на Индия от развитието на този регион“ (Singh 2010).

Едва след разпадането на СССР и края на Студената война Индия е принудена да следва подход, основаващ се на националните интереси в различни региони (Mohan2008: 44). Краят на Студената война изправя Индия пред нови предизвикателства и необходимостта спешно да преосмисли възможностите си за участие в регионалната политика. Стремещт на Индия да участва в световната дипломация като един от глобалните лидери значително е накърнен от разпадането на СССР, което означава за Индия загуба на най-силният ѝ партньор в международен план. Други фактори са нарасналата роля на Китай, което се признава от международната общност, и възходът на държавите от Югоизточна Азия. „Индия поставя началото на политиката на „Поглед към Изтока“ през 1992 г. „През осемнадесетте години от този момент ние се превърнахме в източноазиатска нация. (...) Ние не просто сме партньор на АСЕАН по време на срещите на върха, ние сме неразделна част от икономическите и стратегическите процеси, които протичат в тази част от света”¹¹. В същия дух правителството на Индия заявява, че „амбициозната политика на „Поглед към Изтока“ вече е превърнала Индия в неразделна част от гео-икономическия пейзаж на Южна и Източна Азия“.

Когато ИАСВ се обявява за пръв път, се изказват опасения, че организацията ще наподобява Източноазиатската икономическа общност в същността си. Това е сериозен проблем за държавите, които не са част от Източна Азия, т.е. извън АСЕАН+3, и които имат значителни регионални интереси. С времето се разбира, че тези опасения не са основателни. По-скоро ИАСВ може да се опише като организация от държави, които са се присъединили към Договора за приятелство и сътрудничество на АСЕАН и които имат и/или искат да развият силни връзки с региона. Развитието на ИАСВ ще покаже дали държавите от Източна Азия са готови да преминат от модела на отворен регионализъм към модела на затворен, като за момента са ясни предпочитанията към първия тип. ИАСВ е доказателство за това е фактът, че разнообразните идеи и причини за насърчаването на регионалните концепции за сътрудничество са живи и често в конфликт едни с други, което в даден момент може да се окаже определящият фактор при отговарянето на въпроса, дали въобще може да се създаде работеща регионална организация, която да обхваща повече от един географски регион.

Втората инициатива е свързана с желанието на Малайзия столицата ѝ Куала Лумпур да бъде избрана за седалище на Секретариата на АСЕАН+3 по модела на Секретариата на АСЕАН, чието седалище е в Джакарта, Индонезия. Както може да се очаква, двете предложения за отхвърлени от останалите държави от АСЕАН поради опасенията им за прекалена мощ и влияние на Малайзия в Югоизточна Азия. От своя страна, Малайзия се опитва да

представи собствената си гледна точка за формирането на източноазиатски блок, особено с оглед на нарастващото присъствие на Китай в интра-регионалните отношения.

Съществуват много съмнения за истинската роля на този механизъм и за изграждането на регион в Източна Азия, тъй като включването на толкова държави от различни географски и политически региони поставя пред изпитание сегашните представи за обхвата на „Източна Азия“. И ако преди 2005 г. изследователите никога не разглеждат Индия като част от Източна Азия, то през последните години това става все по-често, като в научната литература се появява и понятието „Индо-Пасифик“, за да се отбележи нарасналата роля на Индия в регионалните организации в Източна Азия и Тихоокеанския регион като цяло (Naidu 2014).

Все по-активните отношения на Китай с държавите от АСЕАН са в основата на създаващия се източноазиатски блок¹². Доказателство за това може да се открие в политическия жаргон на китайските политически лидери, които използват 10+1 и 10+3, когато говорят съответно за АСЕАН+1 и АСЕАН+3¹³. Предполага се, че целта на Пекин е да намали тежестта, която се придава на АСЕАН в двустранните им отношения и да се постигнат отношения между по-равнопоставени партньори. От друга страна, може да се заключи, че нежеланието на Китай да позволи на друга държава и/или организация да има относително по-голяма тежест се дължи на хилядолетната имперска традиция Китай да се възприема като „Поднебесната империя“ и едновременно с това като „Средното царство“, около което трябва да гравитират всички останали политически субекти. За китайския светоглед е голямо предизвикателство да промени възгледите си и най-вече по отношение на близко прилежащите и съседни територии, на които традиционно е гледал, ако не с презрение, то поне с подчертано чувство на превъзходство. Равнопоставеността в очите на китайските лидери е достатъчна отстъпка, за да искат югоизточноазиатските лидери повече.

Всъщност, предпочитанията към ИАСВ идват от държави, които възприемат по-широката географска представителност и членството на Индия като възпиращи фактори пред влиянието на Китай. Но това означава и непостижимост на въображаемата политическа общност, а изграждането на чисто икономическа общност по модела на АТИС, но без участието на САЩ и другите американски държави. Първоначалната идея е и Русия и САЩ да не участват, но това решение се променя през лятото на 2010 г. През юли същата година външното министерство на Руската федерация и Държавния департамент на САЩ изразяват желанието си да бъдат приети като членове на ИАСВ и да получат официална покана за това на 17-та среща на върха на АСЕАН през октомври същата година. На 29 октомври 2010 г. в Ханой,

Виетнам, лидерите на АСЕАН решават официално да поканят двете държави да участват в следващата среща на върха на ИАСВ, като пълноправното им членство става факт през 2011 година.

Заклучение

След края на Азиатската финансова криза в Източна Азия се извършва системен процес на задълбочаване на източноазиатския регионализъм. В рамките на формацията АСЕАН+3 държавите от Източна Азия демонстрират т.нар. *икономически национализъм*, който се изразява в стремеж към икономическо развитие и финансова стабилност в региона на Източна Азия, а най-новото творение на този национализъм и регионализъм е *Източноазиатската среща на върха*. Източноазиатският регионализъм все повече ще се налага като основен приоритет на външната политика на почти всички държави от Източна Азия. Индия, Руската федерация и САЩ проявяват стремежа си към задълбочаване на отношенията си с регионалните организации, които са носители на идеята за регионализма в този регион. Чрез успешната реализация на източноазиатския регионализъм като цел на външната си политика държавите от Източна Азия ще придобиват все по-голямо значение на международната сцена, запазвайки желанието си да бъдат движещи сили на сътрудничеството „Юг–Юг“. Самото развитие на източноазиатския регионализъм оказва положително влияние върху двустранните отношения между държавите от Източна Азия.

Бележки

1 Изразеното мнение в статията е лично и не ангажира и/или отразява официална позиция на институцията, в която авторът работи.

2 Подробно обяснение за създаването и еволюцията на понятията „ориентализъм“ и „оксидентализъм“ дава Едуард Саид (вж. Цитирана литература).

3 Този параграф и препратките в него са по: Ганди 2005.

4 Доктрината „Труман“ освен всичко друго е и моделът, по който САЩ се намесват в Третия свят в противовес на реална или подозирана комунистическа заплаха. По силата на доктрината „Труман“ се провежда политика на съдържане спрямо СССР и неговите съюзници, която използва военни, икономически и дипломатически средства, за да предотврати разпространението на комунизма и да укрепи сигурността на САЩ. Джон Люис Гадис – изтъкнат изследовател от годините на Студената война, твърди, че „въпреки разликите помежду им, критиците и защитниците на доктрината „Труман“ са единодушни по два въпроса: изказването на президента поставя повратна точка с основополагащо значение в историята на американската външна политика; намесата на САЩ във Виетнам логично и неизбежно следва от политиката, която повежда Труман“ (Gaddis 1974: 386–402). Югоизточноазиатските държави и Великобритания се придържат към по-широко тълкуване на понятието „агресия“, което обозначава всички заплахи срещу сигурността. Австралия е склонна да се придържа към тълкуването на САЩ, но без да допуска участие в конфликти на държавите членки, като по този начин австралийското

правителство се опитва да поддържа неутралитета си спрямо конфликта между Пакистан и Индия за Кашмир .

5 Ва 2009: 45.

6 Декларацията за АСЕАН, или Декларацията от Банкок, е приета на 8 август 1967 г. в Банкок.

7 През 1990 г. Индонезия и Китай официално възстановяват дипломатическите си отношения, които са прекъснати с идването на власт на Сухарто заради предполагаемото участие на Китайската комунистическа партия в опита за преврат от 1965 г., от една страна, и масовите кланета на симпатизанти на комунистическата партия в Индонезия и индонезийци от китайското малцинство, от друга.

8 Юридическа правоспособност АСЕАН придобива след ратифицирането на Устава на АСЕАН през 2009 година.

9 Според повечето икономисти и изследователи бързото разпространение на кризата от една азиатска държава в друга се дължи най-вече на голямата взаимозависимост на азиатските икономики и най-вече на икономиките в Югоизточна Азия, които въпреки глобалния си характер са обвързани от регионалната си насоченост. Само в Индонезия азиатската финансова криза води до политическа нестабилност, която се оказва с по-важни и дългосрочни последствия, отколкото икономическият срив. След повече от три десетилетия управление Сухарто пада от власт под натиска на масови протести и улични погроми из цяла Индонезия. В Китай кризата не засяга финансовия и икономическия ред. Управляващите провеждат целенасочена държавна политика, която задържа курса на юана. Държавата отпуска заеми на всички пострадали държави от Югоизточна и Североизточна Азия.

10 Споразумение за размяна на сума в един вид валута с друга, с договореност за обратната им размяна на определена бъдеща дата и при предварително договорен валутен курс, което позволява оптимално управление на текущата ликвидност в необходимата валута. Основният риск, свързан с този вид суап, е рискът от промяна на валутния курс на двата вида валути или само на една от тях, ликвиден риск и риск от неизпълнение на насрещната страна (<http://www.ubb.bg/bg-BG/FCK/367>).

11 Address by EAM at Institute of Foreign Affairs and National Security (IFANS) on Strengthening India ROK Strategic Partnership, June 18, 2010, <http://www.mea.gov.in/mystart.php?id=550315950>, прегледана на 15 юли 2010 година.

12 Мелиса Кърли и Никола Томас правят същия извод при разглеждането на кратката история на ИАСВ. По времето, когато е писана книгата, ИАСВ съществува едва от три години. Curley, Melissa, NoThomas., Introduction. – In: Curley, Melissa, Thomas, N. Op.cit., 16–17.

13 Ibidem.

Цитирана литература

Смит 2000: Смит, Антъни. *Националната идентичност*. София: Кралица Маб, 2000.

Саид 1999: Саид, Едуард. *Ориентализмът*, София, 1999.

Ганди 2005: Ганди, Лийла. *Постколониална теория. Критическо въведение*, София: Кралица Маб, 2005.

Acharya 1999: Acharya, Amitav. Realism, Institutionalism and the Asian Economic Crisis. – In: *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 21, No. 1, April 1999.

Acharya 2009: Acharya, Amitav. *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*. London and New York: Routledge, 2009.

- Armstrong 1982: Armstrong, John. *NationsbeforeNationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Ba 2009: Ba, Alice D. *Renegotiating East and Southeast Asia. Region Regionalism, and the Association of Southeast Asian Nations*. Stanford: Stanford University Press, 2009.
- Beeson 2009: Beeson, Mark. *East Asian Regionalism and the End of the Asia-Pacific: After American Hegemony*. – In: *The Asia-Pacific Journal*, Vol. 2–2–09, 2009.
- Bower 2011: Bower, Er. Z. *East Asian Summit: Next Step is Structure*. – In: http://asc.iseas.edu.sg/images/stories/pdf/EAS-Next_Step_is_Structure_-_E_Bower-CSIS-14_Nov_2011.pdf, publ. 14th November 2011 (прегледана на 15 ноември 2011)
- Hurrell 1998: Hurrell A., *Regionalism, Globalization and World Economic Order*. – In: *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. / Eds. L. Fawcett, A. Hurrell. New York: Oxford University Press, 1998.
- Bower 2011: Bower, Er. Z. *East Asian Summit: Next Step is Structure*. – In: http://asc.iseas.edu.sg/images/stories/pdf/EAS-Next_Step_is_Structure_-_E_Bower-CSIS-14_Nov_2011.pdf, publ. 14th November 2011 (прегледана на 15 ноември 2011).
- Chatterjee 2007: Chatterjee, Sh. *Conceptions of Space in India's Look East Policy: Order, Cooperation or Community?* – In: *South Asian Survey*, Vol. 14, No. 1, 2007, p. 65.
- Curley 2007: *Advancing East Asian Regionalism* / Edited by Melissa G. Curley and Nicholas Thomas. London: Routledge, 2007.
- Dent 2008: Dent, Christopher. *East Asian Regionalism*. London and New York: Routledge, 2008, 7–9.
- Gaddis 1974: Gaddis, John Lewis. *Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?* – In: *Foreign Affairs*, Vol. 52, No. 2, 1974.
- Gilson 2002: Gilson, J. *Asia meets Europe: Inter-regionalism and the Asia-Europe Meeting*. Cheltenham: Edward Elgar Publ., 2002, p. 3.
- Hettne, Inotai, Sunkel 1999: *Globalism and the New Regionalism, UNU-Wider Study, Houndmills* / B. Hettne, A. Inotai, O. Sunkel (eds.). Hampshire and London: Macmillan Press, 1999, p. XV.
- Hwee: Hwee, Yeo Lay. *Regionalism and Inter-Regionalism*. – In: *ASEM*, http://aeh.asef.org/uploaded_files/ASEM/File/pdf/RASEM_Paper_Yeo_Lay_Hwee-NEW.pdf.
- Katzenstein 1996: Katzenstein, Peter J. *Regionalism in Comparative Perspective*. – In: *Cooperation and Conflict*, 1996, Vol. 31, No. 2.
- Khoman 1992: Khoman, Thanat. *ASEAN: Conception and Evolution*. – In: *Sandhu The ASEAN Reader* / K.S. et al. (eds.), Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1992, xvii–xxii.
- Krugman 2009: Krugman, P. *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, 2009.
- Mohan 2008: Mohan, C.R. *India's Geopolitics and Southeast Asian Security*. – In: *Southeast Asian Affairs 2008* / Eds. D. Singh, Tin Maung Maung Than. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2008.
- Robles 2008: Robles, A.C.Jr. *The Asia-Europe Meeting: The Theory and Practice of Interregionalism*, London and New York: Routledge, 2008, 19–20.
- Severino 1998: Severino, Rodolfo C., Jr. *ASEAN at a Time of Change: A Selection of Speeches*. Jakarta: ASEAN Secretariat, 1998, pp. 90–91.
- Singh 2001: Singh, D. *The Geopolitical Interconnection between South and South-East Asia*. – In: *India and ASEAN: The Politics of India's Look East Policy* / Earl Fr. Grave, Am. Mattoo. New Delhi: Manohar Publisher, 2001, 26–27;
- Dash, 2008: Dash, K. *Regionalism in South Asia: Negotiating Cooperation, Institutional Structures*. London and New York: Routledge, 2008, p. 3.

- Smith 2000: Smith, Anthony D. Theories of Nationalism: alternative models of nation formation. – In: *Asian Nationalism*/ Ed Michael Leifer. London and New York: Routledge, 2000.
- Tanaka 2007: Tanaka, Akihiko. The Development of the ASEAN+3 Framework. – In: *Advancing East Asian Regionalism*/ Edited by Melissa G. Curley and Nicholas Thomas. London: Routledge, 2007.
- Thomas 2001: Thomas, Nick. ASEAN+3: Is an East Asian C/community possible? – In: *Journal of International and Area Studies*, Vol. 8, No. 2, 2001, 4–5.
- Weatherbee 2009M Weatherbee, Donald E. *International relations in Southeast Asia: the struggle for autonomy*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publ., 2009, p. 91.
- Yue 2004M Yue, Chia Siow. The Rise of China and Emergent East Asian Regionalism. – In: *The Rise of China and a Changing East Asian Order*/ Eds. Kokubun Ryosei, Wang Jisi. Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2004, 49–77.
- Denoon, Frieman 1996: Denoon, David B. H. and Wendy Frieman. China's Security Strategy: The View from Beijing, ASEAN, and Washington – In: *Asian Survey*, Vol. 36, No. 4, April 1996.

За автора

Д-р Зорница Грекова води курс по външна политика на Китай в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и е водила курсове в Центъра за източни езици и култури към Софийския университет. През периода 2012–2018 г. е работила за Министерство на външните работи на България. През 2011 г. е защитила докторска степен по история на тема: „Регионализъм и национализъм в източноазиатската политика на Индонезия и Китай (1991–2008)“, и има постдокторантско изследване към Центъра за изследвания „Алма матер“ на тема: „Отношенията между ЕС и Китай между диалога и противопоставянето (2001–2011)“. Специализирала е във Финландия и в Индонезия. **e-mail: z_grekova@hotmail.com**

Последни публикации

Грекова 2011: Ислямът и политиката в Индонезия при управлението на Сухарто. – В: *Християнство, ислям и източни религии: нормативен текст и социокултурен контекст*/ Състав. С. Евстатиев. София: Изток–Запад, 2011.

Грекова 2016: Крал Бумибол и легитимността на тайския монарх. – В: *VIA EVRASIA 5 : Скок в бъдещето : Голяма Евразия или голяма Европа?*: В памет на проф. Христина Мирчева / Състав. Д. Григорова. София, 2016.

Grekova 2013: Chinese “Good Neighbour” Diplomacy. – In: *The Silk Road: Collection of Papers From the Second International Conference, Sofia, 29–31 October 2013* / Edited by M. Marinova. Sofia: Confucius Inst., 2013, pp. 267–271.

Grekova 2014: Eyes on the Prize: India and the East-Asian Regionalism. – In: *Contentious Connections: Social Imagination in Globalizing South Asia* / S. Tenhunen, Kl. Karttunen (eds). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014.